DOI (Article): <https://doi.org/10.31108/2.2020.4.21.4>

УДК 159.9.072.592

Довгань Наталія

МЕТОДИ І ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ПОКОЛІНЬ

Довгань Наталія. Методи і організація емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь.

Вступ. У статті обґрунтовано вибір джерел даних і стратегія організації вивчення особливостей процесу соціокультурної взаємодії поколінь.

Мета дослідження. Представити комплекс методів емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь.

Методи. Для проведення дослідження використовувався комплекс якісно-кількісних методів.

Результати дослідження. Побудовано поетапну стратегію дослідження соціокультурної взаємодії поколінь, що відповідає системі валідності J. A. Maxwell, забезпечує конструювання об'єктивної поколінної реальності.

Висновки. Представлено організацію і методичну базу емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь, щодо означених аспектів / напрямків, завдань/питань.

Ключові слова: організація дослідження, соціокультурна взаємодія поколінь, дослідницька стратегія, якісні, кількісні методи.

Довгань Наталья. Методы и организация эмпирического исследования социкультурного взаимодействия поколений.

Введение. В статье обоснован выбор источников данных и стратегия организации изучения особенностей процесса социкультурного взаимодействия поколений.

Цель исследования. Представить организацию эмпирического исследования социкультурного взаимодействия поколений.

Методы. Для проведения исследования использовался комплекс качественно-количественных методов.

Результаты исследования. Построена поэтапная стратегия исследования социкультурного взаимодействия поколений, соответствующая системе валидности J. A. Maxwell и обеспечивающая конструирование объективной поколенной реальности.

Выводы. Представлены организация и методическая база эмпирического исследования социкультурного взаимодействия поколений относительно заявленных аспектов / направлений, задач / вопросов.

Ключевые слова: организация исследования, социкультурное взаимодействие поколений, исследовательская стратегия, качественные, количественные методы.

Вступ. Для обґрунтування методів і організації емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь основним питанням, сформульованим під час конструювання системи методичного забезпечення, став пошук аналітичного інструментарію, ефективного в означенні характеристик процесу взаємодій, що відповідає використаній у роботі системі валідності J. A. Maxwell (2012; 1992). Опрацьовані описова, інтерпретативна, теоретична категорії та процедури контролю загроз валідностей дозволили розгорнути змішану стратегію якісно-кількісного дослідження, спрямовану на отримання достовірних даних щодо ґносеологічних та практичних особливостей соціокультурної взаємодії поколінь.

Вибір джерел даних і стратегія організації дослідження обґрунтовувались формами наукового пізнання поколінності, не обмеженими, з одного боку, часовими характеристиками (тривалості історичного і біологічного життя акторів, терміну домінування), поколінними ритмами, впливами соціокультурних факторів, циклічністю, лінійністю, спіральністю розвитку історії (Dromel, 2019; Mannheim, 1993; Jaeger, 1985 та ін.); з іншого боку, рамками природної послідовності та передбаченої відстані між поколіннями, що сягає близько тридцяти років (Lorenz (Marías, 2014), Pinder (1961), Ortega y Gasset, (1933), Marías (2014) та ін.). Утворений

комплекс методів емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь відповідав спрямованості до конструювання об'єктивної поколінної реальності поза межами індивідуальних інтерпретацій. При цьому допоміжні стратегії *триангуляції даних* (свідчень, зібраних із різних джерел) і *методологічна триангуляція* (використання різних методів збору інформації) були використані як такі, що сприяють вибудовуванню комплексного бачення феномену соціокультурної взаємодії і досягненню валідності результатів дослідження (Guba, & Lincoln, 1994; Denzin, & Lincoln, (2011); Flick (2007); Хорошилов (2012).

Мета дослідження. Представити комплекс методів і організацію емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь.

Завдання дослідження:

1. Представити аналітичний інструментарій дослідження соціокультурної взаємодії поколінь;
2. Здійснити поетапний опис стратегії організації емпіричного дослідження;
3. Представити методичну базу емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь.

Методи та організація дослідження. Реалізація утвореної дослідницької стратегії емпіричного дослідження здійснювалась за інформаційно-смісловим, діагностичним, інтегративним етапами (див. *табл. 1*). А саме, за напрацюваннями *інформаційно-сміслового етапу* дослідження (конструювання концепції) у наскрізній діагностичній програмі *другого етапу* було розгорнуто комплексний аналіз процесу соціокультурної взаємодії поколінь за допомогою змішаних методів, який здійснювався відповідно до сформульованих теоретичних поглядів, артикульованих критеріїв оцінки якості і процедур контролю загроз валідностей (Maxwell, 1992). Опис та логічна систематизація отриманих даних, за результатами порівняльного аналізу, виокремлення гносеологічних особливостей взаємодій сприяли розумінню текст / контекстуальних проявів поколінної реальності і побудуванню теорії (Henwood, 1996).

Артикульовані висновки *завершального етапу* пройшли процедуру диференціації на такі, що можуть вважатись узагальнюючими, та за допомогою процедури інтеграції, теоретично опрацьовані дані змішаних методів дослідження стали основою аргументації взаємозв'язків соціально-історичного контексту і текстів поколінь (продуктів акторів, що не обмежуються формами мовлення, але представляють утворений феномен соціокультурної реальності) та обґрунтування змін характеру взаємодій відповідно до перебігу часу. Загалом у запропонованій організації дослідження були враховані питання формування теоретичного підґрунтя, збору, обробки даних та структурування складного процесу взаємодії поколінь, який не має концептуальних рамок і стандартизованої системи аналізу.

Вибірка дослідження. Другий етап комплексного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь було побудовано з декількох блоків. Для реалізації кількісних методів було сформовано *емпіричну вибірку*, яку склали 97 опитаних респондентів від 16 до 70 років різного соціального становища й освітніх рівнів, представників єдиного соціокультурного історичного ареалу.

Для якісного блоку дослідження була сформована еквівалентна група за допомогою методу вирівнювання (Гудвін, 2004): об'єднання досліджуваних за принципом відповідності до (1) критерію вікових психологічних характеристик; (2) критерію соціально-історичних подій. *Теоретична вибірка* (обов'язкова складова якісного дослідження) використовувалась як параметр забезпечення валідності у виокремленні релевантних даних та відповідності поставленим завданням (Charmaz, 2006; Страусе, & Корбин, 2001).

Кількісний показник теоретичної вибірки опосередковувався інформаційними повторами у відповідях. Загалом було вивчено 170 інтерв'ю респондентів від 16 до 70 років загальним обсягом близько 1190 сторінок.

Таблиця 1

Методична база емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь

№	Етапи	Аспекти / напрямки	Завдання / питання дослідження		Методи дослідження
1	Інформаційно-смісловий	Концептуальні інформаційно-сміслові засади дослідження	<ul style="list-style-type: none"> – Аналіз теоретичних підходів дослідження міжпоколінного простору; – Систематизація критеріїв аналізу поколінь і параметрів поколінної єдності; – Розробка системи соціально-психологічного простору поколінь; – Теоретичний аналіз динамічних підпросторів системи 		Теоретичний аналіз міжпоколінного простору
2	Діагностичний	Інституційний, позиційний, культурний аспекти	<p>1. Визначення характеристик вибірки відповідно соціокультурного історичного ареалу</p> <p>2. Визначення особливостей соціально-психологічних відмінностей (габітус поколінь)</p> <p>3. Визначення особливостей соціального позиціонування (ентелехій поколінь)</p> <p>4. Визначення проблемних питань комунікативного простору поколінь</p>	<p>1. Показники межі поширення об'єкта дослідження;</p> <p>2. Вік респондентів на час дослідження;</p> <p>3. Рік народження респондентів;</p> <p>4. Рік, коли виповнилось респондентам 18 років;</p> <p>5. Період в історії держави, який вплинув на формування світобачення респондентів;</p> <p>6. Самоідентифікація респондентів за поколінною мережею;</p> <p>7. Самовизначення поколінної ролі у відносинах респондентів</p> <p>8. Визначення рис, характерних для поколінь сучасників;</p> <p>9. Визначення рис, характерних для респондентів як представників покоління;</p> <p>10. Визначення уявних відмінностей образів поколінь</p> <p>11. Визначення життєвих настановлень, уявлень, цінностей, характерних для поколінь сучасників</p> <p>12. Визначення причин ускладнень взаєморозуміння між поколіннями;</p> <p>13. Визначення засобів покращення взаєморозуміння між поколіннями</p>	Опитування, контент-аналіз, кластерний аналіз

№	Етапи	Аспекти / напрямки	Завдання / питання дослідження		Методи дослідження
2	Діагностичний	Інституційний, позиційний, культурний аспекти	5. Дослідження феноменології поколінної єдності	<p>Перший тематичний блок інтерв'ю «<i>публічні ознаки</i>»:</p> <ul style="list-style-type: none"> особливості у взаємодії з оточуючими представників покоління; ознаки одягу, за якими можна впізнати людину «свого» покоління; особливості харчування; превалюючі відчуття у сучасному світі (наприклад, вільні, затиснуті, нечутливі, стримані, відкриті, захищені, справжні, контрольовані, депресивні, оптимістичні, травмовані, неемоційні, мають емоційні «табу», залежні від інших, екологічні, дбайливі тощо); головні особливості трудової діяльності, без чого працювати неможливо; символіка свого покоління (речі, образи, ідеї, об'єкти, предмети, події тощо); стійкі життєві звички, сформовані поколінням, які перетворюються на традиції та правила поведінки в соціумі; міфологічні, казкові версії, утворені поколінням, для пояснення складних речей або явищ. <p>Другий тематичний блок інтерв'ю «<i>соціально-психологічні особливості вибудовування поколінних практик</i>»:</p> <ul style="list-style-type: none"> місія покоління в сучасному світі; герої покоління; зразкова соціальна поведінка і тенденції змін у правилах соціального поводження; світогляд «свого» покоління; головні цілі, цінності, уявлення, настановлення покоління, що регулюють поведінку; дії респондентів, до яких готові в особистісному і суспільному ракурсі; правила поведінки у суспільних міжособистісних відносинах, що утворює покоління. <p>Третій тематичний блок «<i>соціокультурні параметри поколінної єдності</i>»:</p> <ul style="list-style-type: none"> смысл особистого життя і життя безлічі поколінь, що жили на території України; соціальні події пережитого респондентами історичного етапу державотворення, які вплинули на формування світогляду покоління; історичні періоди далекого минулого, що вплинули на формування світогляду сучасних українців; особливості спілкування сучасників і представників окремих поколінь; кому довіряє і вірить покоління; соціокультурні основи поколінь; функціонування / руйнування територіальних обмежень, які опосередковують ареал життєдіяльності поколінь 	Метод матриць (за М. В. Miles & A. M. Huberman)

Продовження таблиці 1

№	Етапи	Аспекти / напрямки	Завдання / питання дослідження		Методи дослідження
			6. Дослідження соціокультурного контексту поколінних просторів	<p>Перелік загальних тем / проблем:</p> <ul style="list-style-type: none"> • огляду, аналізу (оцінки та реакції) значущих подій (соціальних і особистісних), що вплинули на становлення безпосередньо респондента і його покоління; • історичних умов, що сприяли прояву поколінь і визначенню поколінних характеристик проявів потенціалів; • конкретизації соціально-історичних подій у певному періоді держави, що утворили «образ» покоління; • артикуляції зв'язків між проживанням і переживаннями значущих подій і соціальним позиціонуванням представників поколінь (змінami їхньої поведінки, стилістики взаємодій у певних умовах); • впливовості соціокультурних реалій світу на покоління (особливостей освіченості, шляхів набуття знань, інформації, отримання / передавання досвідів у взаємодіях); • виокремлення особливостей у взаємодіях між поколіннями (Молоді і Зрілих, Молоді і Поважних, Зрілих і Поважних) 	Метод обґрунтовано і теорії (версія К. Charmaz)
			7. Дослідження культурних взаємозв'язків і взаємовпливів поколінь	Тематичні кейси: Комунікація поколінь; Обміну досвідом поколінь; Субкультури поколінь	Метод дискурс-аналізу
3	Інтегровальний	Узагальнюючі стратегії	Інтеграційні / дезінтеграційні стратегії взаємодії поколінь		Метод інтеграції даних

Дослідження методом дискурс-аналізу було побудовано на матеріалах інтерв'ю та друкованих експертних джерелах. Тому *цільова вибірка* представляла відбір даних, що фіксували контекст повідомлень щодо смислових полів поколінних просторів у матеріалах інтерв'ю (170 осіб еквівалентної групи) і експертних джерел за конкретною тематикою (58 наукових статей). Відібрані теми дискурсивних матеріалів презентували контекст проблематики часопростору поколінь. Відповідно, сформована *тематична вибірка* для дослідження методом критичного дискурс-аналізу використовувалась для забезпечення тріангуляції даних і методів (Хорошилов, 2012).

Результати дослідження та їх обговорення. На *діагностичному етапі* з метою отримання інформації щодо *основних аспектів* взаємодії поколінь: (1) характеристик вибірки відповідно до соціокультурного історичного ареалу; (2) особливостей соціально-психологічних відмінностей (габітус) поколінь; (3) особливостей соціального позиціонування (ентелехій) поколінь; (4) проблемних питань і шляхів оптимізації комунікації міжпоколінного простору; (5) бар'єрів і засобів взаєморозуміння у взаємодіях використовувався авторський опитувальник «*Міркування*».

Необхідно зазначити, що в методиці було передбачено вивчення загальних психологічних характеристик – *габітусу* поколінь як системи диспозицій, яка породжує і структурує практики й уявлення поколінь (2 блок) (Bourdieu, 1987). Інакше кажучи, здійснення аналізу співвідношень відмінних габітусів поколінь як диспозицій використання минулого життєвого досвіду, що знаходить прояв в особливостях сприйняття, діях, стратегіях взаємодій поколінь. Виявлення специфічних рис давало можливість проаналізувати прояви особливостей мереж у соціокультурних взаємовпливах (табл. 1, другий пункт діагностичного етапу дослідження).

В організації дослідження було враховано можливу мінливість поколінних імпульсів і поведінкових принципів, адекватних соціальним ситуаціям існування. Адже у результаті прискорення темпу соціальних і культурних перетворень поколінні прояви змінюються настільки швидко, що латентна, безперервна адаптація і модифікація традиційних моделей досвіду, мислення і вираження стає нефункціональною. У результаті чого відбувається консолідація нових досягнень досвіду, формується новий імпульс соціальних позицій як нового, унікального образу – ентелехії покоління (Mannheim, 1993). І тому у 3-му блоці методики увагу було сфокусовано на визначенні особливостей соціального позиціонування – *ентелехій* поколінь, відображених у сформованих соціальних настановленнях, уявленнях, цінностях (табл. 1, третій пункт діагностичного етапу дослідження).

Обґрунтуванням необхідності дослідження (4) і (5) блоків стали позиції О. М. Кочубейник щодо аналізу комунікації як феномену, що організує соціальну реальність і знаходить свої відгуки в особливостях функціонування міжпоколінного комунікативного простору – середовища міжпоколінних взаємодій (Кочубейник, 2014). Адже феномен комунікації на перетині інформаційних потоків, які транслюють актори для збереження автентичності ментальної системи поколінної мережі, створює необхідність одночасового здійснення різноспрямованих дій. З одного боку, проникнення в іншопоколінні інформаційні потоки для розширення поколінного комунікативного простору, збагачення і розвитку, з іншого, для збереження автентичності ментальної системи поколінної єдності, несвідомого конструювання бар'єрів у взаємодіях. Тому визначенням шляхів і засобів, які сприяють трансформації комунікативного міжпоколінного простору поколінь у комунікативне середовище, стали (4) і (5) питання визначення проблемних аспектів, проведення аналізу бар'єрів комунікації і пошуку засобів досягнення взаєморозуміння у взаємодіях, а саме, пошуку можливостей впорядкування комунікативного простору щодо комунікативного середовища (Кочубейник, 2014) (табл. 1, четвертий, п'ятий пункти діагностичного етапу дослідження).

Дослідження методом матриць Matthew B. Miles & A. Michael Huberman спрямовувалось на розкриття параметрів єдності поколінь з точки зору респондентів різного віку (Miles &

Huberman, 2014; Квале, 2003). Структура інтерв'ю містила особливу техніку комунікації, нетотожну розмові й не співвіднесену із структурованим опитувальником. Відповіді на підготовлені питання напівструктурованого інтерв'ю слугували матеріалами подальшої смислової інтерпретації параметрів єдності за публічними, соціально-психологічними, соціокультурними основами життя поколінних мереж. Відповідно до теоретичної змістовності конструкції єдності, за першим блоком інтерв'ю респондентам було запропоновано висловити свою думку про *публічні* ознаки, за якими свідомо / несвідомо відбувається стратифікація поколінного простору. А саме розповісти про:

- особливості у взаємодіях із сучасниками;
- ознаки одягу за якими можна впізнати людину «свого» покоління;
- особливості харчування;
- превалюючі відчуття у сучасному світі (як почуваються у світі – вільні, затиснуті, нечутливі, стримані, відкриті, захищені, справжні, контрольовані, депресивні, оптимістичні, травмовані, неемоційні, мають емоційні «табу», залежні від інших, екологічні, дбайливі тощо);
- головні вимоги до здійснення трудової діяльності (без чого працювати неможливо);
- символіку «свого» покоління (речі, образи, ідеї, об'єкти, предмети, події тощо);
- стійкі життєві звички, які, можливо, стали відгуком пам'яті на минулі події, перетворились на традиції та правила поведінки у соціумі;
- міфологічні, казкові версії, утворені поколінням для пояснення складних речей або явищ.

Наступний *соціально-психологічний* тематичний блок інтерв'ю спрямовувався на розкриття особливостей вибудовування поколінних практик: соціальних настановлень (attitude), соціальних уявлень, цінностей, які репрезентували культурні норми і правила, загальносоціальні і індивідуальні позиції. Так, респондентам пропонувалось поміркувати і висловити свою думку про те:

- чи має (усвідомлює) *місію* покоління у сучасному світі;
- хто є героєм покоління;
- яка соціальна поведінка може вважатись за взірць, і чи змінюються з часом правила соціального поводження;
- чим відрізняється світогляд «свого» покоління від поглядів сучасників;
- якими є головні цілі, цінності, уявлення, настановлення покоління, що регулюють поведінку;
- до яких дій респонденти, як представники покоління, відчують себе готовими в особистісному і суспільному ракурсі;
- чи існують правила поведінки в суспільних міжособистісних відносинах, які утворює покоління.

До третього блоку *соціокультурних параметрів поколінної єдності* увійшли роздуми респондентів, що давали можливість виокремити відносно стабільні культурні структури: *культурних смислів і культурної пам'яті поколінь*. Увага була приділена питанням розгортання поколінної культури в історичному контексті, здійснення формуючих впливів на поведінку отриманого соціального досвіду, пережитих вражень на соціально-історичному рівні. А саме, респонденти розповідали про:

- те, у чому, на їхню думку, полягає *смысл* особистого життя і життя безлічі поколінь, що жили на території України;
- соціальні події історичного етапу державотворення, які вплинули на формування світогляду покоління;
- історичні періоди далекого минулого, що вплинули на формування світогляду сучасників;
- особливості спілкування сучасників і представників окремих поколінь;
- значущі образи – соціальні взірці, на які орієнтується покоління;

- соціокультурні витоки часу, що стають культурними основами поколінь;
- існування чи, навпаки, руйнування територіальних обмежень, які опосередковують ареал життєдіяльності поколінь.

Отримані за матеріалами інтерв'ю дані, із збереженням загального методологічного принципу, були опрацьовані індуктивним *методом* Matthew B. Miles & A. Michael Huberman, використана і систематизована інформація щодо реконструювання єдності поколінь була представлена у формі матриць (Miles & Huberman, 2014).

У подальшій побудові конструкту системи поколінних взаємодій аналіз соціокультурного контексту на наступному етапі здійснювався методом обґрунтованої теорії (версія К. Charmaz) (Charmaz, 2006; Страусе & Корбин, 2001). У результаті проведеної роботи виокремлення історичних послідовностей, що можуть мати маркери початку і завершення, означення обґрунтованих зв'язків між подіями минулого, теперішнього, не становило трансляцію картин часопросторів поколінь, але утворило можливості окреслення особливостей взаємодій акторів, що відбуваються у континуумі соціальних і соціально-психологічних процесів реальності. (Charmaz, 2006, с. 208). Для вирішення поставленого завдання доведення існування контекстуальних зв'язків із поколінними текстами, напрацювання інформації здійснювалось за допомогою *неструктурованого інтерв'ю* (інтенсивного якісного інтерв'ю – *intensive qualitative interviewing*) (Charmaz, 2006, с. 28). Розкриття відповідей відбувалось у спрямованій розмові, що містила перелік загальних тем / проблем:

- огляду, аналізу (оцінки та реакції) значущих подій (соціальних і особистісних), що вплинули на становлення безпосередньо респондента і його покоління;
- історичних умов, що вплинули на формування поколінь і означенню історичних можливостей;
- конкретизації соціально-історичних подій у певному періоді держави, що утворили «образ» покоління;
- артикуляції зв'язків між проживанням і переживаннями значущих подій і соціальним позиціонуванням представників поколінь (змінami їхньої поведінки, стилістики взаємодій у певних умовах);
- впливовості соціокультурних реалій світу на покоління (особливостей освіченості, шляхів набуття знань, інформації, отримання / передавання досвідів у взаємодіях);
- виокремлення особливостей у взаємодіях між поколіннями.

Важливо наголосити, що теоретична інтерпретація отриманих даних не була спрямована на визначення причинності сценаріїв перебігу взаємодій, але мала на меті саме артикуляцію існуючих текст / контекстуальних зв'язків. Адже неможливість формулювання універсальних пояснень процесів взаємодії вимагало уваги до суб'єктивного розуміння акторами реальності і відповідної проекції даних у текст / контекстуальні зв'язки. (Charmaz, 2006, с. 129).

На наступному кроці для виокремлення особливостей поколінних практик на макросоціальному рівні було використано дискурс-аналіз (ДА) сукупності тематично близьких текстів. Критерії відбору кейсів, побудовані на основі тривимірної моделі Н. Феркло, враховували (1) смислову відповідність текстів обраним фокусам проблем; (2) змістовність щодо усвідомленої оцінки історичних особливостей взаємодії поколінь; (3) типовість проаналізованих голосів у профанному і експертному дискурсі. Необхідно зазначити, що обрана стратегія теоретичної вибірки даних не лише пояснювала непрогнозованість на початку аналізу кількості відібраних випадків (інтерв'ю, експертних статей), але й сприяла артикуляції особливостей поколінних практик на глобальному рівні. Тобто досягнення соціокультурної вичерпності використаних матеріалів мало за основу відбір, кодування і порівняльний аналіз джерел, концептуально пов'язаних із предметом дослідження. Тому попередній набір текстів, значно об'ємніший на підготовчому етапі ДА, поступово звужувався відповідно до тематичної релевантності кейсів, у яких виокремлювались міркування авторів щодо питань комунікації, обміну досвідом, субкультур поколінь у взаємодіях. Означенні, теоретично насичені, аспекти

давали можливість отримання необхідних даних у побудуванні теорії, а релевантність міжпоколінних комунікаційних, інформаційних, культурних процесів доводила саме їх природність і впливовість на результативність взаємодій. На підсумковому етапі ДА виокремленні лексичні особливості поколінних повідомлень, засоби використання дискурсів (форми, жанри), інтерпретації часопростору їх утворення проходили процедуру зведення, зіставлення і систематизації.

Висновки:

1. Для досягнення ефективності емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь побудовано аналітичний інструментарій, що відповідає використаній у роботі системі валідності Ж. А. Максвелл, забезпечує конструювання об'єктивної поколінної реальності поза межами індивідуальних інтерпретацій.

2. Здійснено опис дослідницької стратегії емпіричного дослідження за інформаційно-смісловим, діагностичним, інтегрувальним етапами та особливості формування вибірки, що відповідає умовам і завданням використаних методів дослідження.

3. Представлено методичну базу щодо аспектів / напрямків, завдань / питань емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь. Обґрунтовано вибір використаних кількісних і якісних методів змішаного дослідження і можливості узагальнення даних за допомогою допоміжної стратегії триангуляції.

Перспективи подальших досліджень. Побудування комплексу методів емпіричного дослідження соціокультурної взаємодії поколінь відкриває перспективи подальшого вивчення соціально-психологічних аспектів соціокультурної взаємодії поколінь: інституційного, позиційного та культурного.

Література

1. Гудвин, Дж. (2004). *Исследование в психологии: методы и планирование*. Санкт-Петербург: Питер.
2. Квале, С. (2003). *Исследовательское интервью*. Москва: Смысл.
3. Кочубейник, О. М. (2014). Соціальний діалог: соціальні та психологічні передумови комунікативності. *Наукові записки Інституту соціальної та політичної психології*, 34 (37), 150–160.
4. Страусе, А., & Корбин, Дж. (2001). *Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники*. Москва: Эдиториал УРСС.
5. Хорошилов, Д. А. (2012). *Критерии валидности качественного исследования в социальной психологии*. Дисс. канд. психол. наук: 19.00.05. Москва.
6. Bourdieu, P. (1987). *Choses dites*. Paris: Minuit.
7. Denzin, N.K., & Lincoln, Y.S. (2011). *Introduction: The discipline and practice of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
8. Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
9. Dromel, J. (2019). *La Loi Des Révolutions: Les Générations, Les Nationalités*. Les Dynasties, Les Religions (French Edition) (French) Paperback, 14.
10. Flick, U. (2007). *Designing Qualitative Research* SAGE Publications Ltd. London, Thousand Oaks, California, New Delhi, Singapore.
11. Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). *Competing paradigms in qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
12. Jaeger, H. (1985). *Generations in History: Reflections on a Controversial Concept*. History and Theory, Wiley for Wesleyan University. Vol. 24, No. 3. <http://www.jstor.org/stable/2505170>
13. Henwood, K. L. Q. (1996). *Qualitative inquiry: perspectives, methods and psychology*. Handbook of qualitative research methods for psychology and the social sciences / Ed. by J. Richardson Leicester, UK, 25–42.
14. Mannheim, K. (1993). *El problema de las generaciones*. Monografico sobre Karl Mannheim Coordinado por Emilio Lamo de Espinosa Reís 62/93 (Revista Espanola de Investigaciones Sociologicas 62 Abril -Junio), 192–242.
15. Marías, J. N. (2014). *El método histórico de las generaciones*. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, <http://www.cervantesvirtual.com/obra/el-metodo-historico-de-las-generaciones/>
16. Maxwell, J. A. (2012). *Qualitative Research Design : An Interactive Approach* <https://www.researchgate.net/publication/43220402>, 221.
17. Maxwell, J. A. (1992). *Understanding and Validity in Qualitative Research*. Harvard Educational Review, 62:3,
18. Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2014). *Qualitative data analysis: a methods sourcebook*. Arizona State University.
19. Ortega, y Gasset (1933). *En torno a Galileo* <http://meditaciones.org/en-torno-a-galileo/>

20. Pinder, Wilhelm (1961). *Das Problem der Generation in der Kunstgeschichte Bruckmann*. (German) Paperback – January 1, 1961.

References

1. Gudvin, Dzh. (2004). *Issledovanie v psihologii: metody i planirovanie [Research in psychology: methods and planning]*. Sankt-Peterburg: Piter. [in Russian].
2. Kvale, S. (2003). *Issledovatel'skoe intervju [Research interview]*. Moskva: Smysl. [in Russian].
3. Kochubeinyk, O. M. (2014). Sotsialnyi dialoh: sotsialni ta psykholohichni peredumovy komunikatyvnosti [Social dialogue: social and psychological preconditions of communication]. *Naukovi zapysky Instytutu sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*, 34 (37), 150–160. [in Ukrainian].
4. Strause, A., & Korbin, Dzh. (2001) *Osnovy kachestvennogo issledovaniya: obosnovannaya teoriya, procedury i tehniki [Fundamentals of qualitative research: sound theory, procedures and techniques]*. Moskva: Jeditorial URSS. [in Russian].
5. Horoshilov, D. A. (2012) *Kriterii validnosti kachestvennogo issledovaniya v social'noj psihologii [Criteria for qualitative research validity in social psychology]*. Diss. kand. psihol. nauk: 19.00.05. Moskva. [in Russian].
6. Bourdieu, P. (1987). *Choses dites*. Paris: Minuit.
7. Denzin, N.K., & Lincoln, Y.S. (2011). *Introduction: the discipline and practice of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
8. Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: a practical guide through qualitative analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.
9. Dromel, J. (2019). *La Loi Des Révolutions: Les Générations, Les Nationalités*. Les Dynasties, Les Religions (French Edition) (French) Paperback, 14.
10. Flick, U. (2007). *Designing qualitative research*. SAGE Publications Ltd. London, Thousand Oaks, California, New Delhi, Singapore.
11. Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1994). *Competing paradigms in qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
12. Jaeger, H. (1985). *Generations in history: reflections on a controversial concept*. History and theory. Wiley for Wesleyan University. Vol. 24, No. 3. <http://www.jstor.org/stable/2505170>
13. Henwood, K. L. Q. (1996). *Qualitative inquiry: perspectives, methods and psychology*. Handbook of qualitative research methods for psychology and the social sciences / Ed. by J. Richardson leicester, Uk, 25–42.
14. Mannheim, K. (1993). *El problema de las generaciones*. Monografico sobre Karl Mannheim Coordinado por Emillo Lamo de Espinosa Reís 62/93 (Revista Espanola de Investigaciones Sociologicas 62 Abril -Junio), 192–242.
15. Marías, J. N. (2014). *El método histórico de las generaciones*. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, <http://www.cervantesvirtual.com/obra/el-metodo-historico-de-las-generaciones/>
16. Maxwell, J. A. (2012). *Qualitative Research Design : An Interactive Approach* <https://www.researchgate.net/publication/43220402>, 221.
17. Maxwell, J. A. (1992). *Understanding and Validity in Qualitative Research*. Harvard Educational Review, 62:3,
18. Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2014). *Qualitative data analysis: a methods sourcebook*. Arizona State University.
19. Ortega, y Gasset (1933). *En torno a Galileo* <http://meditaciones.org/en-torno-a-galileo/>
20. Pinder, Wilhelm (1961). *Das Problem der Generation in der Kunstgeschichte Bruckmann*. (German) Paperback – January 1, 1961.

Natalia Dovgan. Methods and design of empirical research into inter-generational socio-cultural interaction.

Introduction. The author discusses the data sources and design of a J. A. Maxwell validity-system-based study into inter-generational socio-cultural interaction. To form a comprehensive vision of the phenomenon of socio-cultural interaction and achieve the validity of the results, data triangulation (evidence collected from different sources) and methodological triangulation (use of different methods of information collection) should be used.

Aim. To present a set of methods for empirical research into inter-generational socio-cultural interaction.

Methods. A set of qualitative / quantitative instruments has been used to conduct the study.

Results. The author describes the step-by-step strategy of empirical research, the inter-generational socio-cultural interaction analysis instruments, and the mixed research strategy methods / instruments. The quantitative block is presented by the author's questionnaire "Reflections", which is aimed at determining the main aspects of inter-generational interaction. The quality block is made up of:

- The matrices method (M. B. Miles & A. M. Huberman) to determine the parameters of the inter-generational unity;
- The sound theory method (modified by K. Charmaz) needed to systematize inter-generational interactions in the socio-cultural context;
- The discourse analysis method to find out the features of macro-social level generational practices;

- The data integration method.

Conclusions. The author considers the design of empirical research into inter-generational socio-cultural interaction, the quantitative and qualitative methods of mixed research and possibilities of data generalization by means of triangulation. The proposed research design allows exploring a complex process of inter-generational socio-cultural interaction, which has no a clear conceptual basis and standardized analysis system.

Key words: research design, inter-generational socio-cultural interaction, research strategy, qualitative methods, quantitative methods.

Відомості про автора

Довгань Наталія Олександрівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії політико-правових відносин, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ, Україна.

Dovgan, Natalia, PhD, Senior Researcher of Laboratory of Political and Legal Relations, Institute of Social and Political Psychology of National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: 1511ndovgan@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6150-5211>

Отримано 19 жовтня 2020 р.
Рецензовано 9 листопада 2020 р.
Прийнято 12 листопада 2020 р.

DOI (Article): <https://doi.org/10.31108/2.2020.4.21.5>

УДК 061.5-057:351.822:161.163:159.9

Карамушка Людмила

Креденцер Оксана

Паршак Олександр

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПСИХОЛОГІЇ ГРОШЕЙ У ЗАРУБІЖНІЙ ТА ВІТЧИЗНЯНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Карамушка Людмила, Креденцер Оксана, Паршак Олександр. Основні тенденції розвитку психології грошей у зарубіжній та вітчизняній психології.

Вступ. Психологія грошей сьогодні займає важливе місце серед напрямів економічної психології. Тому аналіз основних тенденцій розвитку психології грошей є актуальним та значущим науково-прикладним завданням.

Мета дослідження. На основі аналізу зарубіжної та вітчизняної літератури визначити основні тенденції розвитку психології грошей у зарубіжній та вітчизняній психології.

Результати дослідження. На основі аналізу наукової літератури зарубіжних та вітчизняних фахівців нами були окреслені наступні напрями досліджень у сфері психології грошей: 1) аналіз феномену «гроші» як певного образу в уявленнях людей; 2) аналіз монетарної поведінки як виду економічної поведінки; 3) розробка діагностичного інструментарію для дослідження психології грошей; 4) побудова монетарних типологій; 5) дослідження грошових патологій, зв'язку грошей з психічним здоров'ям особистості; 6) дослідження психологічних феноменів, суміжних із поняттям «гроші» (щедрість, жадібність, багатство, бідність тощо); 7) визначення чинників, що впливають на ставлення до грошей.

Висновки. Серед резервів розвитку вітчизняної психології грошей, на наш погляд, можна виділити наступні напрями: дослідження образу гривні в уявленнях українців, адаптація зарубіжних та розробка нових вітчизняних діагностичних методик, аналіз впливу макрочинників на ставлення до